

Ko darīt, ja neņem darbā vecuma dēļ?

Pēdējā laikā Latvijā arvien izteiktāks kļūst eidzisms jeb diskriminācija vecuma dēļ. Ar to īpaši saskaras pirmspensijas un pensijas vecuma cilvēki. Kā visbiežāk tas izpaužas, un ko darīt, ja nācies piedzīvot diskrimināciju?

Neskaids **DACE RUBZĪTE**,
LEVA Padome Aina

ZINĀŠANA!

Eidzisms ir veids, kādā cilvēki domā, jūt un rīkojas attiecībā pret vecumu un novecošanu. Izjūtu līmeni tie ir aizspriedumi; domāšanas līmeni tie ir stereotipi; rīcības līmeni tie ir diskriminācija. Diskriminācija uz vecuma pamata neaprobežojas tikai ar nodarbinātību, tā aptver arī sociālo jomu, veselības aprūpi, izglītību, stipendijas, pakalpojumus un citas dzīves sfēras.

Visspilgtāk diskrimināciju pirmspensijas un pensijas vecuma cilvēki izjūt darba tirgū – lai gan vārds tas parasti netiek pateikts, tomēr, ja jāizvēlas starp jaunu un gados vecāku cilvēku, darba devējs parasti izvēlas jauno. Kā stāsta Latvijas Senioru kopienas apvienības (LSKA) priekšsēdētāja vietniece Lilita Kalnāja, gados vecāks cilvēks, pirmkārt, vēlas būt pieredzējis sabiedrībai un, otrkārt, grib arī ko nopelnīt. «Taču, meklējot darbu, viņš saskaras ar attieksmi: ai, šis ir cilvēks gados, darbā neņemsim. Redzu, cik grūti iet tiem, kuriem ir 50+ un kuri izkrituši no darba tirgus, – atgriezties tajā viņiem ir ļoti sarežģīti. Taču eidzisms neattiecas tikai uz darba tirgu, ar to pusemūža un vecāki cilvēki saskaras arī citur. Piemēram, pie ārsta. Aizej pie daktera, nosauc savu vecumu, un, lai arī varbūt esi veselīgs un aktīvs, dakteris tikai nosaka: bet jums jau tāds vecums. Vai arī: paskatieties pasē... Vecums nav slimība, taču diskriminācija diemžēl izpaužas arī tur. Ja vecāks cilvēks stāv sabiedriskajā transportā, mazie un jaunieši skatās savos telefonos un vairs nepalīdz viņu sēdēt. Skaidrs, ka jauniešiem ir noskrējies un noguris, bet vecāki cilvēki ir jāciens un jāpalīdz apsēsties, jo viņiem tomēr ir grūtāk. Mums kādreiz mācīja – vienalga, kas stāv tev blakus autobusā, bet, ja viņš ir vecāks par tevi, dod viņam vietu! Tā šāda attieksme sakrājas, un varbūt šis jauniešiem vēlāk izmācīsies par ārstu un, izmeklējot pacientu

Kad pusemūža cilvēku nepieņem vienā un otrā darbā, ticamākais, tieši vecuma dēļ, viņš jūtas aizskarts, tādēļ vispār vairs negrib sevi piedāvāt darba tirgū.

60 gados, arī teiks: jums tās slimības ir tāpēc, ka tāds vecums... Daudziem vispār šķiet – ko tie vecie staigā apkārt, lai sēž mājās. Diemžēl sabiedrības nostāja pret gados vecākiem cilvēkiem kļūvusi neiecietīga.»

Savukārt LSKA struktūrvienības Senioru saime priekšsēdētāja Barba Girgensone, runājot par diskrimināciju medicīnā, uzsver: «Vecāks cilvēks ģimenes ārstam būtu jāskatās kopšakarībā, bet ārsts tikai nozīmē dažādas analīzes – jāiet tur, tur un vēl tur. Bet senioram vajadzīgs kompleksā skatījums, un to viņš nesāņem. Problēma ir arī tā, ka nav pieejams senioru ārsts jeb geriatrs, kas virzītu uz vispārēju apskati un ārstēšanu. Skaidrs, ka vecums pasliktina veselību, taču nevajadzētu cilvēku dzenāt pa dažādiem izmeklējumiem, bet vienkārši piemērot viņa vecumam atbilstošu pieeju un terapiju.»

Izdomā dažādas atrunas

Problēmas darba tirgū bieži sākas cilvēkiem, kuri sasnieguši 50 un 55 gadu sliekšni. Barba Girgensone, strādājot Nodarbinātības valsts aģentūrā (NVA) ar bezdarbniekiem, rēd, ka bez darba paliek tiešām pieredzējuši cilvēki, kas izmanto visas iespējas mācīties. «Tad arī dzird, kā šiem cilvēkiem

sokas darba intervijās. Neviena jau nesaka, ka tu nederi, jo esi vecs, taču – ja no pieciem pretendentiem jāizvēlas viens, tad tas, kam ir 50 un vairāk, paliek aiz strīpas, neskatoties uz to, ka viņam ir pieredze un kvalifikācija, mājās nav mazu bērnu un arī veselība ir tīri laba. Darba devējs izvēlas jaunāku cilvēku, kas pēc dažiem gadiem varbūt tāpat aizies prom. Kas tad tas ir, ja ne eidzisms? Bet kā atteikuma pamatojumu personāla vadītāji minēs, ka cilvēks pietiekami nepārvalda tehnoloģijas, ka nemāk spēņu valodu, vēl kādu problēmu, tikai ne vecumu. Reizēm darba devēji domā, ka vecāks cilvēks biežāk slimo, bet esam novērojuši, ka tieši jaunākiem cilvēkiem veselība mēdz būt sliktāka. Turklāt viņiem biežāk ir vajadzība mācīties un audzināt bērnus, nav laika strādāt, un tas viss ir sāprotams. Tieši tāpēc mēs uzsveram, ka jāskatās pozitīvi piemēri citās valstīs un jāieviē līdzsvars. Kad līdztekus strādā gan jaunāki, gan vecāki cilvēki; kad darba kolektīvā ir gan ātrie un aktīvie, gan lēnie un pamatīgie, kas apzinīgi dara ikdienas darbu un neslomo. Protams, eidzisms attiecas arī uz jauniešiem, kurus negrib ņemt darbā, jo viņiem nav pieredzes, bet to prasa, jau izkāpjot no skolas sola. Esam papētījuši, kas

notiek, ja CV aizsūtā jaunietis, kam nav pieredzes, bet ir ambīcijas, un kas – ja cilvēka vecumā virs 50 gadiem. Pirmo uz pārrunām aicina jauniešus, nevis cilvēku pusemūža! Kad pusemūža cilvēku nepieņem vienā un otrā darbā, ticamākais, tieši vecuma dēļ, viņš jūtas aizskarts, tādēļ vispār vairs negrib sevi piedāvāt darba tirgū. Sapņot atteikumu vienreiz, otrreiz, sākas depresija, un tad jāiet pie ārsta. Daudziem sākas problēmas ģimenē, jo viņš nevar dot nekādu piensumu, un cilvēks jūtas arvien sliktāk. Darba tirgus ir pilns ar vakancēm, taču cilvēku virs 50 gadiem ņemt negrib.»

Vairums jūtas diskriminēti

LSKA veikusi senioru aptauju, un tā rāda, ka mūsdienās joprojām valda izteikti stereotipi par to, ko piedien vai nepiedien darīt konkrētajā vecumā, un tas bieži rada mākslīgas barjeras. 60% aptaujāto uzskata, ka Latvijā pastāv diskriminācija pēc vecuma. Tie, kuri paši ir saskārušies ar diskrimināciju, 75% gadījumu to izjūtuši darbavietā. Gandrīz 15% aptaujāto ir apzināti slēpuši savu vecumu, lai netiktu diskriminēti. Aptauja arī liecina, ka cilvēki vecumā 50+ baidās novecot, turklāt viņi biežāk nekā sievietes atzinuši savas bailes

novecot. Skaidrojot, kāpēc tā, Barba Girgensone min kaut vienu iemeslu: «Daļai cilvēku būtiskākais ir vizuālais izskats, citam – sociālie kontakti. Daudziem vīriešiem ar gadiem parādās problēmas ar matiņiem – daļai sākas plikpaurība, daļa matus krāso, lai nav sirmi. Vīriešiem vairāk nekā sievietēm ir svarīgs sociālais statuss – sievietes vairāk turas pie mājas dzīves un bērniem, bet vīrietim svarīgi, kādu vārdu viņš ieņem, kādā aprīvē ir.»

Vairāk nekā puse aptaujāto arī norāda, ka jūtas jaunāki nekā ir patiesībā. Bet uz jautājumu, kas viņiem palīdz justies jauniem, 32% atklāj, ka tas ir modernās tehnoloģijas un to lietošana, 48% – sociālās tīklu izmantošana ar draugiem, 24% – mācīšanās un jaunu lietu apguve, bet 33% – veselīgs dzīvesveids.

Kā situāciju mainīt?

LSKA pievienojas tiem, kas uzskata, ka sekmīga dažādu aizspriedumu un stereotipu plaisas mazināšana starp 50+ un pārējām vecuma grupām var sniegt pievienoto vērtību daudzās jomās. Piemēram, aizpildīt trūkstošās darba vietas, sabalansēt ģimenes ikdienu, veicināt paaudžu pieredzes apmaiņu. Gados vecāku cilvēku nodarbināšana sniedz daudz ieguvumu: paplašinās darbinieku izvēli, jo ir lielāks potenciālo kandidātu loks; pakalpojumu sniedzēji var pielāgot un precīzi mērķēt savu pakalpojumu noteiktai auditorijai; darbinieku lojalitāte ir lielāka pret tādu darba devēju, kurš ņem vērā konkrētu cilvēku vajadzības, nevis uztver savus darbiniekus kā viendabīgu masu. Dažādos vecumos cilvēkiem ir dažādas vajadzības, un tas, ko no darba devēja sagaida 20 un ko – 60 gadu vecs darbinieks, atšķiras. Jo daudzveidīgāks ir darba kolektīvs, jo radošāks, plašāks skats uz procesiem, ar ko uzņēmums vai iestāde saskaras.

Barba Girgensone ir pārliecināta, ka eidzisma problēma būtu jāanalizē

Labklājības ministrijas atbildīgajam departamentam, sadarbojoties arī ar NVA, lai notiktu darba vietu piederēšana, darba devēju mudināšana ņemt darbā arī cilvēkus pirmspensijas un vecāku vecumā. Iespējams, palīdzētu arī ciešāka sadarbība ar Latvijas Darba devēju konfederāciju. Un galvenais – informācija un skaidrojums par to, cik būtiska ir paaudžu sadarbība laikā, kad cilvēki dzīvo ilgāk un ilgāk vēlas būt sociāli aktīvi, gūstot arī ienākumus, nevis justies atstumti un depresīvi.

STATISTIKA

- > NVA dati liecina, ka gandrīz 47% no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita veido un arī vārda nekad nepasākta bezdarbnieki, kuri vecumā ir 50+.
- > Eiropas Parlamenta Eiroparometra aptaujā 56% aptaujāto norādīja, ka vecums ir galvenais faktors, kas darba meklējumos pretendentus ar līdzīgu kvalifikāciju nostāda nevienlīdzīgās pozīcijās.
- > Īpat Eiroparometra dati liecina, ka 80% Eiropas strādājošo nevēlētu strādāt ar kolēģi virs 65 gadiem. Belgijā diskriminācija uz vecuma pamata nodarbinātības jomā sākas jau no 35–45 gadu vecuma.
- > Vācijā puse no visām Labklājības ministrijā saņemtajām sūdzībām nodarbinātības jomā ir par diskrimināciju uz vecuma pamata. 25% sūdzību Vācijā ir par vecuma diskrimināciju pakalpojumu pieklūvē.

KO DARĪT, JA NEŅEM DARBĀ VECUMA DĒĻ?

Viena risinājuma šajā situācijā nav, jo, kā atzīmē Barba Girgensone, cilvēki ir dažādi un atšķiras tas, kādā veidā katrs jūtas diskriminēts. Taču, sapņot, ka darbā nepieņem tikai vecuma dēļ, ieteicams sazināties ar nevalstiskajām organizācijām, piemēram, LSKA, biedrību *Rasa*, arī Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību. Darba devēju konfederāciju, – galvenais ir neklusēt, bet pirto runāt!